

Божо Бокан

ЗНАЧЕЊЕ ИЗРАЗА "СПОРТ МЛАДИХ"

1. УВОД

Реформом наставног плана и програма Факултета спорта и физичког васпитања у Београду и увођењем посебних одсека (физичко васпитање, спорт, рекреација), уведени су и нови предмети тј. програмски садржаји. Један од њих је и ОСНОВЕ СПОРТА МЛАДИХ. У вези с тим, јавила се и потреба да се на научном скупу расправља на тему "спорт младих".

Непосредни повод за учешће на овом скупу, са наведеном темом, било је коришћење различитих термина, наставника и сарадника који су учествовали у доношењу новог плана и програма, за означавање појма СПОРТ МЛАДИХ којим се бави узраст који се различито дефинише: "дечији", "јуниорски", "омладински", "младеначки", итд.

У овом раду се покушава одгонетнути значење израза "спорт младих" из неколико углова: термилошки, социолошки, антрополошки (развојно-психолошки) и стручно-теоријски.

2. ТЕРМИНОЛОШКИ ПРИСТУП

За разјашњење појава у свакој области мора се полазити од ТЕРМИНА, који су *"вербална ознака за неку идеју, дефинисану и разграничену од осталих идеја"*.¹ С друге стране термини не носе у себи само вербалне ознаке, већ *"као реч, садржи све проблеме дефинисања и разграничења ЗНАЧЕЊА, нарочито у логичким релацијама"*.²

Да бисмо правилно тумачили термине, потребно је подсетити се одредница "ЗНАК" и "ЗНАЧЕЊЕ":

"ЗНАК, опажени садржај који, осим поседовања свог, указује и на друге садржаје; предмет, догађај или ментални производ чији је обим значења шири од његових номиналних граница. Знак може или

¹ Крстић, Д. (1988): Психолошки речник, ИРО «Вук Караџић», Београд, стр.615.

² Исто, стр.615.

указивати на нешто, или бити сам репрезент нечега. Ако је индикатор, стоји у некој зависној вези са оним на шта указује: температура тела је само знак одређених процеса у организму и зависи од њих. Ако је репрезент, мора да садржи значење онога што представља. Покрет телом представља знак нечега зато што садржи у себи значење које описује неко стање ствари".³

"ЗНАЧЕЊЕ, садржај искуства који неки симбол (знак, сигнал) представља или означава. Значење има своју конотацију, којом описује свој унутрашњи садржај, као и денотацију, којом указује на исте или сличне садржаје, чиме се омогућава извођење смисаоних релација. Символи и њихова значења су основица апстрактних, симболичних процеса, служећи као "подвоз" мисаоним операцијама".⁴

Полазећи од претходних напомена о термину, знаку и значењу, отворили смо простор за дефинисање термина спорт и младост, из којих ћемо покушати извести њихово значење.

"СПОРТ (л. Disportare разносити, нл. Disportus разношење, енг. Sport) игра, шала, проводња у слободној природи; нарочито: сва она телесна вежбања за која су потребне снага, смелост, издржљивост, окретност и умешност (нпр. јахање, веслање, клизање, лов, трчање, лоптање, рвање, вежбање на нарочитим справама итд.)".⁵

"СПОРТ је добровољни и уобичајени култ интензивног мишићног вежбања, заснован на жељи за напретком, а који може да иде до ризика".⁶

"СПОРТ – интернационални израз за један од најпопуларнијих видова или области физичке културе. У ширем значењу: синоним за сва телесна вежбања у којима има елемената такмичења".⁷

"СПОРТ као подручје физичке културе, чије су основне карактеристике такмичење и специјализација, а потом тежња ка постизању максималних резултата и велико емоционално пражњење, представља својеврстан модалитет васпитања чији је

³ Исто, стр.182.

⁴ Исто, стр.184.

⁵ Вујаклија, М. (1972): Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд, стр.902.

⁶ Pierre de Coubertin, у: Енциклопедија физичке културе, 2(п-ж), Југословенски лексикографски завод, Загреб, 1977, стр.302.

⁷ Педагошки речник, Београд, 1967, у: Лескошек, Ј. (1971): Теорија физичке културе, НИП «Партизан», Београд, стр.83.

циљ развијање и формирање спортиста у појединим спортским гранама паралелно са формирањем њихових личности".⁸

"СПОРТ је један од значајних видова или области физичке културе, у највећем броју случајева физичког васпитања, као што су то с друге стране гимнастика, игре, излетништво (туризам, логоровање, планинарство), плес. Сваки од ових видова или области има својих специфичности. За спорт је пре свега карактеристичан елемент такмичења, жеља за мерењем и постигнућем вишег резултата, за економичним и рационалним тражењем путева и могућности да се постигне више но што то могу да остваре други..."⁹

На основу наведених термина, и из тих термина изведених значења СПОРТА, највећи број аутора се слаже у одређењу и значењу спорта, да је то: *"телесна (моторичка) активност, чији је циљ моторичко усавршавање (вежбање, тренирање), и постизање високих спортских резултата у процесу такмичења, против других или сам са собом"*. У једном новијем раду спорт је сагледан на следећи начин: *"Ако су основне карактеристике спорта: ТРЕНИНГ и ТАКМИЧЕЊЕ, онда су као основни ентитети спорта, уједно и његове онтолошке категорије"*¹⁰

"МЛАДОСТ – обухвата узраст после пубертета до осмостаљивања јединке. Обе границе нису јасно утврђене и зависе од културних образаца средине и индивидуалних разлика. Начелно, у европској култури, пубертет се завршава око 16. године (код девојчица може нешто раније, а код дечака нешто касније), а осмостаљивање око 25. године, после завршетка школовања, запослења и одслужења војске (углавном код мушкараца)".¹¹

"АДОЛЕСЦЕНЦИЈА – период младихства и девојаштва, са нејасним и променљивим доњим и горњим узрастним границама, које због тога ни у психологији нису јасно одређене. За доњу границу неко узима почетак пубертета..., неко крај пубертета, а већина изгледа да под доњом границом подразумева узраст од око 15 година...По дефиницији, траје до пуне зрелости, али њене границе су такође

⁸ Педагошка енциклопедија (у редакцији: др Николе Поткоњака и др Петра Шимлеше): 2, 1989, стр.378.

⁹ Курелић, Н. (1967): Основи спорта и спортског тренинга, «Спортска књига», Београд, стр.8.

¹⁰ Бокан, Б. (2001): Такмичење – онтолошка категорија спорта, «Годишњак», бр.10, стр.13.

¹¹ Крстић, Д. (1988): Психолошки речник, «Вук Караџић», Београд, стр.33.

променљиве и зависе и од правног система, који одређује границе пунолетства. Већина земаља одређује ту границу од 18. до 21, а неке узимају и 22. или 23. годину (код нас је граница 18. година).¹²

"ЈУНОША – руски израз за адолесцента. Обухвата узраст од 15-18 година, што одговара средњој школи. По старословенском корену израз се среће и код нас".¹³

"ПУБЕРТЕТ – доба дефинитивног одвајања од детињства и пуног сазревања. Просечно почиње за дечаке око 14, а за девојчице око 12. године (са тежњом ка ранијим узрастима)".¹⁴

"УЗРАСТ/МЛАЂИ – један од термина који дефинишу узраст и степен зрелости. Обухвата узраст виших разреда средње школе, уобичајено од 15-18 година, са карактеристикама адолесценције".¹⁵

"ДЕТИЊСТВО – период од рођења до пубертета (ране младости)".¹⁶

У руском говорном подручју за израз "МЛАДОСТ" и њему сличне изразе, користе се следећи термини:

"Јуноша – м. младић, момак"

"Јуношеский – младићки, момачки; младеначки"

"Јуношество – с. Омладина, младеж, младенаштво".¹⁷

У енглеском говорном подручју за израз "МЛАД, МЛАДОСТ", користе се следећи термини:

"Young¹ – млад / **"A young man** – млад човек, младић/

"Young² – 1. младо, млади, младе особе; 2. младунче, младунчад; ...4. младост, време младости

"Youth – 1. младост, младалаштво, млађаност, младоликост; 2. младић

"Youths and maidens – младићи и девојке; 3. омладина, младеж".¹⁸

¹² Исто, стр.33.

¹³ Исто, стр.246.

¹⁴ Исто, стр.493

¹⁵ Исто, стр.649.

¹⁶ Исто, стр.114.

¹⁷ Иванович, С., Петранович, И. (1967): Русско-сербскохорватскиј словарь, Издательство

«Советская энциклопедия», Москва, стр.774.

У немачком говорном подручју користе се следећи термини за означавање младости:

"Jung, Neu – млад;

"Jugend, Jugendzeit – младост;

"Jugend, Nachwuchs – омладина"¹⁹

У француском говорном подручју користе се следећи термини за младост:

"Jeune, Nouveau – млад;

"Jeune homme, Adolescent – младић;

"Jeunesse – младост, младеж, омладина".²⁰

Пошто је термин "МЛАДОСТ" широког спектра значења, па често сеже у рану младост или детињство, то у говору нашег и других народа постоји посебан термин који означава овај узрасни период у развоју јединке. Навешћемо нека значења:

"ДЕТЕ, ДЕТИЊСТВО (*child, childhood; enfant, enfance; Kind, Kindheit, Kindesalter; ребенок, детство*) – период у човековом индивидуалном развоју (онтогенези) за који је карактеристично стање незрелости и интензивно биолошко, психолошко и социјално сазревање и развој. Детињство се суштински разликује од младости (□ Адолесценције)".²¹

"РЕБЋНОК – дете;

"ДЕТСКИЙ – дечји;

"ДЕТСТВО – детињство"²²

"CHILD – дете;

"CHILDHOOD – детињство"²³

¹⁸ Ристић, С., Симић, Ж., Поповић, В. (1974): Енциклопедијски енглеско-српскохрватски речник,

2 (Н-З), «Просвета», Београд, стр.1002.

¹⁹ Грујић, Б., Зидар, Ј. (1989): РЕЧНИК (немачко-српскохрватски, српскохрватско-немачки),

тридесетпето издање, «Обод»-Цетиње, «Медицинска књига»-Београд-Загреб, стр.529.

²⁰ Грујић, Б. (1988): РЕЧНИК (француско-српскохрватски, српскохрватско-француски),

двадесетшесто издање, «Обод»-Цетиње, «Медицинска књига»-Београд-Загреб, стр.478 и 138.

²¹ Педагошка енциклопедија, *op.cit.*, p.112.

²² Иванович, С., Петранович, И. (1967): *op. cit.*, p.p. 598, 145.

"*Kind* – дете;

"*Kindheit* – детињство"²⁴

"*Enfant* – дете;

"*Enfance* детињство"²⁵

Међу термине који често знају да направе збрку у поимању (значењу), а потом и у практичном деловању, свакако спадају и термини о којима расправљамо. Они се често у пракси тумаче као синоними (речи-термини који су различито написани а имају исто значење), иако њихово стварно значење је хомонимно (које једнако гласе, тј, једнако су речима-терминима описане, а различито значе). Тако изрази-термини **МЛАД** и **МЛАДАЛАШТВО** у широком значењу могу да подразумевају и **детињство** и **младост**, али њихово право и једино значење је само једно: **АДОЛЕСЦЕНЦИЈА (младалаштво, младићство, момаштво, омладина)**.

На основу увида у значење појединачно наведених термина "**СПОРТ**" и "**МЛАДОСТ**", као и изведеног израза "**СПОРТ МЛАДИХ**", "**Sport of the youth**", "**Sport of the young**", "**основы юношеского спорта**", без обзира на варирања у језичком означавању код различитих народа, увек има суштинско значење: "**СПОРТ ОМЛАДИНЕ**", "**СПОРТ МЛАДАЛАШВА**", "**СПОРТ АДОЛЕСЦЕНАТА**". Дакле, та активност (спортска) се везује за одређени узраст од 15.-18. године (што одговара терминима: **омладина, младалаштво, адолесценција**).

Ако бисмо га дефинисали у сложеници "спорт младих", на основу претходних анализа то је : "**тренинг и такмичење у спорту на узрасту адолесцената**".

3. СОЦИОЛОШКИ ПРИСТУП

У оквиру опште социологије, која се бави проучавањем развоја друштва, развила се посебна социолошка дисциплина, социологија спорта, која се бави изучавањем спорта као посебне друштвене делатности.

Није намера овог саопштења да се дубље бави многим аспектима из социологије спорта, већ да наведе неке аргументе о

²³ Ристић, С., Симић, Ж., Поповић, Б. (1974): *op. cit.*, p.181.

²⁴ Грујић, Б., Зидар, Ј. (1989): *op. cit.*, p.529

²⁵ Грујић, Б. (1988). *op. cit.*, p.422.

односу спорта и младости који би били у функцији глобалне теме "спорт младих".

Полазећи од тога да се више од 50% спортске популације налази међу младима од 15. до 25. године, појмови "младост" и "спорт" су значајне за изучавање и разумевање сваког друштва, па и нашег друштва. Француски социолог спорта Magnane G. (1964), ову појаву дефинише на следећи начин:

*"Евидентно је да је спорт **специфична активност младости**. Категорија "ветерана" (неки кажу "стараца"), почиње са тридесет пет година, тако да је*

*спорт **тријунфална афирмација младости**"²⁶*

Наш социолог, Марјановић Р. (1987), сматра да занемареност проучавања спорта, значи занемареност једног знатног дела становништва, у погледу његових значајних интересовања и активности и даље наводи:

"Тек затим долази оно друго, дискутабилно и проблематично, подложно личним искуствима и вредносним опредељењима, погледом на живот и његов

*смисао: **утицај спорта на младе (и младих на спорт)**, значај спорта, познавање и непознавање истих, питање треба ли и даље да буду у односу каквом су сада, када су "спорт" и "младост", такорећи, синоними"²⁷*

По схватању многих педагога, психолога и социолога, читав основношколски период је период биолошке потребе деце за игром. Ако се основна карактеристика спорта сагледава у "игри"(играчким нагоном у бићу спортисте), онда интересовање младих за спорт треба не само поздрављати, него и развијати, појачавати, подстицати и неговати. Но, како је спорт све мање игра²⁸, а све више озбиљан и напоран рад, који је "делатност минуциозно уређена и институционализована, најчешће интервенцијом одраслих"²⁹, то вредности спорта на узрасту младалачком попримају и негативну конотацију.

Кључни разлог за **негативну оцену спорта као делатности младих**, многи социолози сагледавају у одсуству живота какав је карактеристичан за младе који се потпуно посвећују спорту, губећи "**живот младости**"(млади шампиони типа Нађе Команечи), као

²⁶ Magnane, G. (1964): Sociologie du sport. Gallimard, Paris, p.104.

²⁷ Марјановић, Р. (1987): Спорт или младост, уместо: спорт и младост! «Гледишта», Београд, стр.27.

²⁸ Коковић, Д. (1986): Спорт без игре, Универзитетска ријеч, Титоград.

²⁹ Magnane, G. (1964): op. cit., p.127.

нешто највредније у том узрасном периоду. У том смислу Р. Марјановић је врло категоричан:

"Спорт није једна од делатности у животу младих, још једно средство обogaћивања и осмишљавања њихових живота. Супротно томе, живот постаје средство спорта, нешто што треба "посветити" и "жртвовати" за спорт. А живот, поготову док је човек млад, није нешто што се може свести на средство"³⁰

Основна мисао социолога Р. Марјановића усмерена је ка доказивању става да **"Млади спортист није млади човек"**, и да је такав приступ скучен и једнодимензионалан избор вредности и професије:

"Млади живот посвећен било чему осим самом себи, није млади живот. Да би млади живот био "игра", и ако је она знак младог човека, он мора бити испуњен још нечим осим једном игром! А видели смо да спорт и није игра, и да млади живот испуњен спортом није ни млад, ни испуњен игром...И уместо некритичког егализовања и хомогенизовања хетерогеног, садржаног у синтагми "спорт и младост", категорички се опредељујемо за "спорт или младост"³¹.

Један други аутор из физичке културе - М. Матић, у једном од најсериознијих радова из простора аксиологије телесног кретања-вежбања³², расправљајући о **"високом" дечјем "стваралаштву"** у неком спорту и о **"дечјем спорту"**, износи читав низ примедби на значење ових конструкција. Не слажући се са синтагмом "дечји спорт", М. Матић наводи да тај појам садржи у себи противуречност типа "contradictio in adjecto". У споју речи "дете"(дечји) и "спорт", једну од њих би требало ставити у наводнице, да би се противуречност отклонила, јер без интервенције те врсте, губи се смисао израза "дечји спорт". Наведени аутор сматра да би била мања грешка говорити, писати (и схватати) као: **"ДЕЧЈИ" СПОРТ** или **ДЕЧЈИ "СПОРТ"**, и у упитаности Зашто?, и где је супротност између детета и спорта?, аутор образлаже на следећи начин:

"Спорт као појам, као одраз дела стварности, претпоставља одређен висок степен психолошке, социјалне и етичке зрелости субјекта који се њиме бави. Спорт, даље, претпоставља слободу (неманипулисаност) у избору, у опредељењу за одређени циљ, за стремљење ка њему, за акцију која се из стремљења јавља

³⁰ Марјановић, Р. (1987): op. cit., p.39.

³¹ Ибид, п.52.

³² Матић, М. и сар. (1982):Аксиолошке и методолошке основе ревалоризације телесног кретања -вежбања, ФФВ, Београд.

и за напор и време који се у акцију улажу. Врхунски, пак, **спорт је, најпре, процес самопревазилажења – да би се превазишао други**, што ће рећи, један рационалан и систематски и доследно спроведен **програм усмераен најпре (оперативно) према самом себи**, а тек потом (манифестационо) према другоме. Али не само "најпре", већ и квантитетом и енергетски врхунски спорт је више **висококонцентрисано делање у припреми** (спортски тренинг), а мање манифестација степена те припремљености (спортско такмичење). Врхунски спорт није инстинкт, несвесни порив, игра иако је из њих настао³³

Ова кратка назнака неколиких социолошко-аксиолошких промишљања о "спорту младих" и "дечјем спорту", има за циљ потврду терминолошком приступу у коме је "спорт младих" одређен искључиво као "ОМЛАДИНСКИ СПОРТ" или "АДОЛЕСЦЕНТСКИ СПОРТ", са свим вредносним критеријумима који га обележавају. Савко другачије гледиште било би погрешно, што би у процесу изграђивања стручно-теоријских основа за конституисање новог предмета (Основе спорта младих) имало трагичних последица.

4. АНТРОПОЛОШКИ ПРИСТУП

Ако пођемо од дефиниције **антропологије** као "науке о човеку као јединственом бићу у животињском царству"³⁴, или "науке која проучава човека на основу анатомије, физиологије, психологије, историје, социологије, филозофије, археологије и науке о језику"³⁵, онда је сасвим оправдано антрополошко промишљање о субјекатима који се баве спортом.

Због великог броја дисциплина које конституишу антропологију, биће фокусиран само онај део који се односи на **развојну психологију**, "која тежиште својих истраживања ставља на процесе развоја, и то не само у опсегу детињства и младости, већ укључујући и периоде одраслог доба, као и старости"³⁶, све у функцији правилног утицаја на интегралност развоја личности.

У том контексту, утицаји који се врше на младе средствима телесног вежбања (тренирања), не могу да буду издвојени из општих антрополошких сазнања и њихове примене у **"спорту младих"**.

³³ Ибид, п. 84.

³⁴ Крстић, Д. (1988): *op. cit.*, п.52.

³⁵ Вујаклија, М. (1972): *op. cit.*, п.58.

³⁶ Крстић, Д. (1988): *op. cit.*, п.498.

По мишљењу психолога, "**периодизација развоја**, најшире схваћена, односи се на телесни раст и промену статуса са зрењем и учењем".³⁷ У педагогији се говори о "**добним (узрастним) особеностима човека**", па се најчешће помињу "**развојна раздобља**". Једна од уобичајених подела је на:

1. ДЕТИЊСТВО
2. МЛАДОСТ
3. ЗРЕЛОСТ
4. СТАРОСТ³⁸

Пошто овакве поделе немају јасне хронолошке границе, због тога је развијена **периодизација према функционалном критеријуму**, без истицања хронолошких граница:

1. **ФАЗА ФРОНТАЛНОГ РАСТА ФУНКЦИЈА** (доминација еволуцијских процеса),
2. **ФАЗА СТАБИЛИЗАЦИЈЕ** (равнотежа еволуцијских и инволуцијских процеса),
3. **ФАЗА СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ** (доминација инволуцијских процеса, уз задржавање релативно високих функционалних вредности у активностима које се стално обављају).³⁹

За непосредни рад у пракси најбоље су **хронолошке периодизације**, које истичу главне физичке, психичке и социјалне промене у појединим раздобљима, па ће једна таква периодизација која одговара нашим и сличним културно-цивилизацијским стандардима бити приказана:

1. ПРЕНАТАЛНО РАЗДОБЉЕ (од зачећа до рођења),
2. НОВОРОЂЕНЧЕ (у прве две недеље живота),
3. ДОЈЕНЧЕ (до краја 1. године),
4. РАНО ДЕТИЊСТВО (од краја 1. до краја 3. године),
5. ПРЕДШКОЛСКА ДОБ (од краја 3. до 6. или 7. године),
6. ШКОЛСКА ДЕЧЈА ДОБ (од 6. или 7. до 12. или 13. године),
7. ПУБЕРТЕТ (од 12. до 15. године),
8. **МЛАДЕНАШТВО (од 15. до 20. године)**
9. РАНА ЗРЕЛОСТ (од 20. до 30. године),
10. КАСНА ЗРЕЛОСТ (од 30. до 50. или 60. године)
11. ПРЕДСТАРАЧКА ДОБ (од 50. до 60. или 70. година),
12. СТАРАЧКА ДОБ (од 60. или 70. године и даље).⁴⁰

³⁷ Ибид, п.421.

³⁸ Педагошка енциклопедија (1989): 1 (А-Љ), стр. 141.

³⁹ Ибид, п.141.

Иако физичким вежбањем могу да буду обухваћени сви наведени развојни периоди (од 1. до 12.); иако се **највећи број популације бави спортом од 12. до 30. године живота** (развојни периоди: **пубертет, младенаштво, и рана зрелост**); иако се најбољи спортски резултати у већини спортова (изузев: *гимнастике, алпског смучања, пливања, синхронизованог пливања, роњења, уметничког клизања, хокеја на леду, стони тениса и тениса*) постижу између 18. и 30. године живота (**крај младенаштва и период ране зрелости**); ипак се, **У ПРАВОМ СМISЛУ ЗНАЧЕЊА**, само период **МЛАДЕНАШТВА (од 15. до 20. године)** по наведеним критеријумима може сматрати периодом на који се односи израз "**спорт младих**". Међутим, због наведених антрополошких законитости и термиолошког значења, овај предмет би било исправно називати: **АНТРОПОЛОШКЕ ОСНОВЕ ОМЛАДИНСКОГ СПОРТА**. Ако би се остало при употреби термина "спорт младих", онда би због социолошко-аксиолошких тумачења овај предмет било исправно називати: **АНТРОПОЛОШКЕ ОСНОВЕ "СПОРТА" МЛАДИХ**.

5. СТРУЧНО-ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП

Зашто се уопште сада поставља питање АНТРОПОЛОШКИХ ОСНОВА "СПОРТА" МЛАДИХ, када у неким развијенијим земљама на кадровским институцијама постоје овакви наставни предмети више од 30 година?

Управо због тога, да би се адекватним стручно-теоријским приступом овом проблему, трасирао исправан развојни пут у конституисању наставног предмета, а потом обезбедио стручан приступ будућих спортских педагога у раду са младима.

Ово стручно питање је од изузетног значаја за даљи развој теорије и праксе методичког рада са младим особама које се баве спортом, јер су многобројни "стручњаци" за ову област пресликавали рад са сениорских категорија спортиста на пре(д)сениорске узрасне категорије "спортиста". Такви тренажни програми се често опонашају до детаља без процене до ког нивоа могу послужити интересима младих, поготово ако не одговарају антрополошким развојним законитостима. Нарочито треба разбијати предрасуде да млађе узрасне категорије нису "мали одрасли људи",

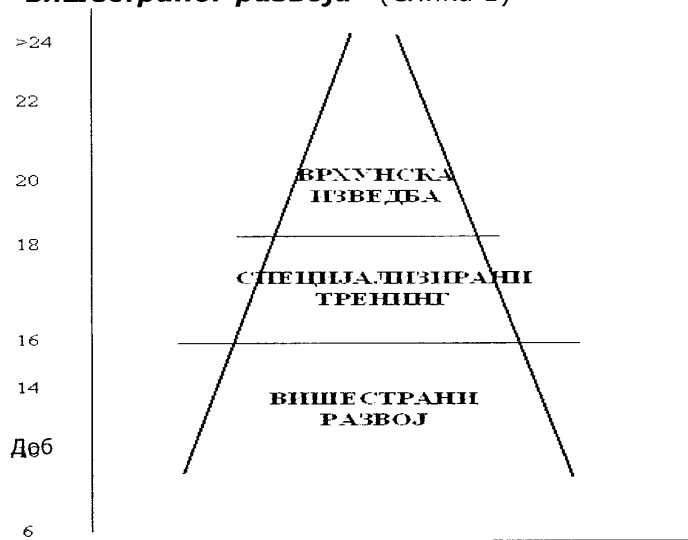
⁴⁰ Ибид, п.141.

већ да имају одређена комплексна антрополошка обележја која се морају уважавати у процесу тренажног рада.

Јавна је тајна да управе спортских клубова и тренери који у њима раде, у жељи да постигну брзе резултате, излажу младе високо специфичном и интензивном тренингу, а да пре тога нису поставили адекватну базичну припрему.

Један од водећих постулата на млађим узрасним периодима у којима се почиње озбиљно третирање тренажна пракса, јесте тзв. **"вишестрани развој"**, који се састоји у развоју базичних моторичких структура пре него што се приступи специјализацији одређеној спортској грани. То је **постулат који се ослања на филогенетске (старије) моторичке форме кретања** (ходања, трчања, скакања, бацања, ношења, вишења, итд.), које су у развојном погледу базичне за развој било које изведене онтогенетске структуре кретања, какви су углавном покрети у различитим спортским гранама.

Бомпа Т. (2000), овај постулат тзв. **"прогресивног развоја"**, приказује пирамидом која је подељена на секвенце, при чему је база пирамиде темељ (основа) сваког тренажног програма који се састоји од **"вишестраног развоја"** (Слика 1)⁴¹

Слика 1. Предложени дугорочни приступ специфичном

⁴¹ Бомпа, Т. (2000): Total Training for Young Champions, Illinois, 2000. (Цјелокупан тренинг за младе побједнике, Загреб, 2000, стр.13. – Превела Лидија Плеић).

Сврха вишестраног развоја је стварање предуслова за прилагођавање специјалном тренингу, тј. развојем базичних моторичких структура омогућиће се лакше прилагођавање захтевима тренинга, а нарочито избегавање притиска тзв. **"ране специјализације"**.

По мишљењу Т. Бомпе, вишестрани програм тренинга који је усмерен на свеукупни спортски развој, заједно са стицањем специфичних вештина и стратегија појединачне спортске гране, водиће успешном спортском остварењу ("изведби") у каснијим периодима развоја. Ако смо, дакле, заинтересовани за развијање успешног такмичара врхунских спортских остварења, морамо бити спремни **да се одложи специјализација и да се жртвују краткорочни резултати.**

Да би поткрепио ове постулате, Т. Бомпа наводи две студије које то објашњавају. Прва студија говори о лонгитудиналном истраживању које је трајало 14 година, у бившој Источној Немачкој (Hagge, 1982). Велики узорак младих између 9 и 12 година био је подељен у два субузорка, при чему су једни радили методом "ране специјализације" а други методом "вишестраног програма". Резултати су показали да чврсти темељи, постигнути "вишестраним програмом", воде до спортског успеха (Табела 1).⁴²

Табела 1. Поређење између "Ране специјализације" и "Вишестраног развоја"

ФИЛОЗОФИЈА ТРЕНИНГА	
"Рана специјализација"	Вишестрани програм
Брзи напредак	Спорији напредак
Најбоље остварење се постиже на узрасту од 15-16 год., узроковано брзим прилагођавањем	Најбоље остварење се постиже од 18 г. и касније, односно у периоду телесне и психолошке зрелости
Доследност у остварењима на такмичењима	Играчка стабилност на такмичењима
На узрасту од 18 г. многи су спортисти "изгорели" и напустили спорт	Дуготрајни спортски живот
Подложност повредама због присилног прилагођавања	Мање повреда

⁴² Ибид, п.14.

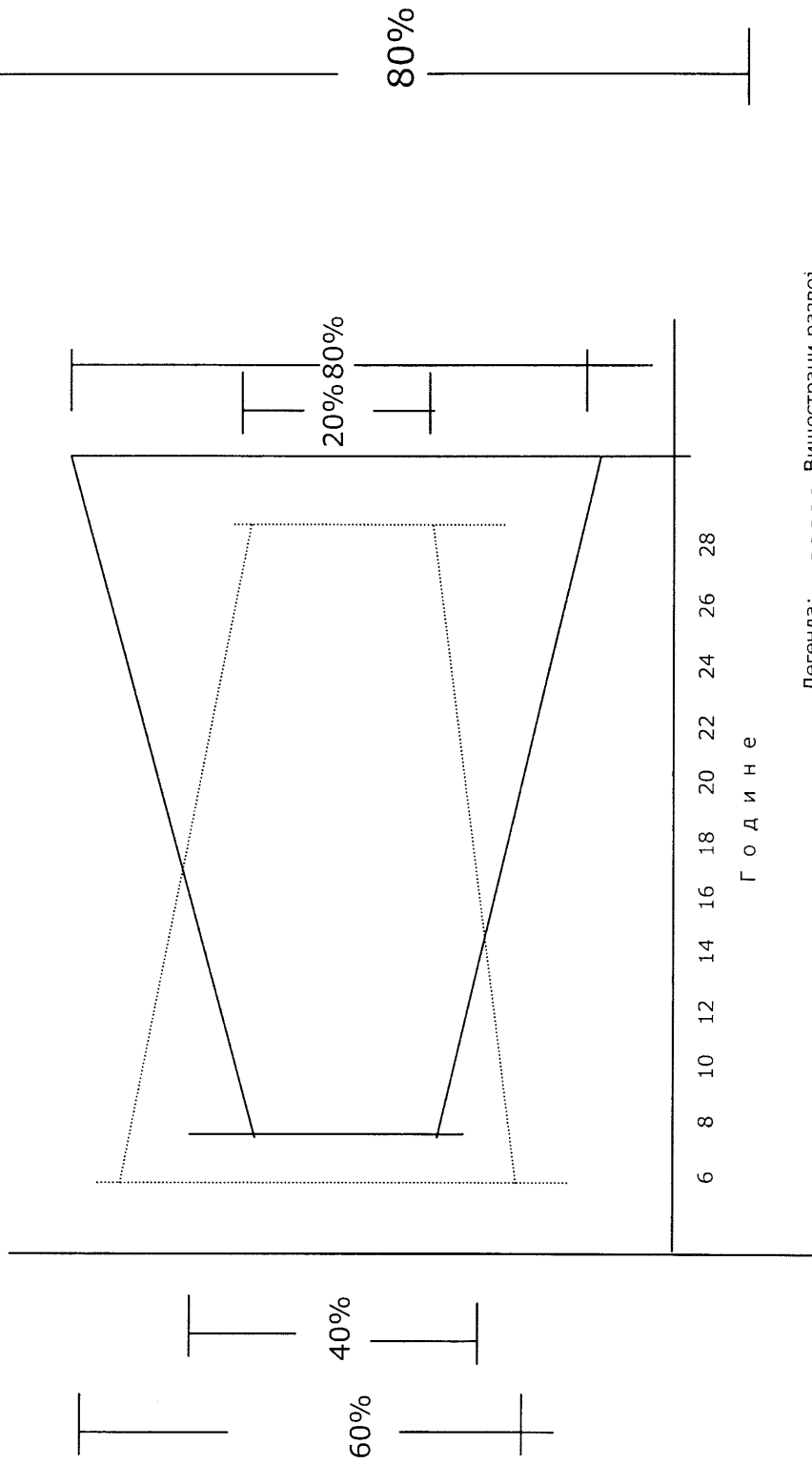
Друга студија говори о истраживању у бившем Совјетском савезу (Нагорни, 1978). Ово, такође, лонгитудинално истраживање, дошло је до сличних резултата који су дати кроз следеће основне закључке:⁴³

- Велика већина најбољих совјетских спортиста имала је припреме по методу "вишестраног програма";
- Већина спортиста је започела с тренингом у седмој или осмој години живота;
- Специјализирани програми су започели од 15 до 17 године, без занемаривања спортова и активности у којима су учествовали у раним годинама. Најбоља остварења су постигли након пет до осам година од почетка специјализације;
- Спортисти који су специјализирали у знатно ранијем узрасном периоду, достигли су своја најбоља спортска остварења на јуниорском нивоу. Та остварења никада нису поновљена када су постали сениори (након 18 година). Део њих је одустао од спорта пре него што су достигли сениорски ниво. Само је мањи део спортиста који су рано специјализирали био у стању побољшања остварења у сениорском узрасту;
- Велики број врхунских совјетских спортиста започео је организовано тренирати у доба јуниорског узраста (14 до 18 година). Они никада нису били јуниорски прваци или постигли државни рекорд. Међутим, у сениорском узрасту су многи од њих постигли националне и међународне врхунске резултате;
- Већина спортиста је сматрала да је њихов успех био могућ због вишестраних припрема које су изградиле током детињства и јуниорских година;
- **Студија је закључила да у већини спортова не треба започети са специјализацијом пре 15. или 16. године живота.**

Иако је вишестрани тренинг најважнији током раних година развоја, треба водити рачуна и о режиму тренинга за напредне спортисте, тј. избалансирати однос са специјализованим тренингом (Слика 2). Иако вишестрани тренинг опада са годинама узраста, ипак за спортисте је важно да задрже вишестране темеље које су усвојили током раног развоја својих спортских каријера.

⁴³ Ибид, п.15.

АКТИВНОСТИ

Слика 2: однос између вишестраног развоја и специјализованог тренинга за различите узрастне

Специјализација се почиње користити након што спортиста развије солидне вишестране програмске основе и када почне тежити специјализацијом у поједином спорту или позицијом у колективном спорту. Али, када тачно почиње специјализација, то је једно од најтежих стручних питања. Зато ћемо се послужити "Специјализацијом по спортовима" коју је дао Т. Бомпа (2000)- /Видети Табелу 2/

Табела 2. Специјализација по спортовима¹

Спорт	Узраст у којем се треба почети бавити спортом	Узраст у којем треба започети са специјализацијом	Узраст у којем се очекује врхунска изведба (остварење)
Стреличарство	12 - 14	16 - 18	23 - 30
Атлетика			
Спринт	10 - 12	14 - 16	22 - 26
Средње стазе	13 - 14	16 - 17	22 - 26
Дуге стазе	14 - 16	17 - 19	25 - 28
Скокови	12 - 14	16 - 18	22 - 25
Троскок	12 - 14	17 - 19	23 - 26
Скок у даљ	12 - 14	17 - 19	23 - 26
Бацања	14 - 15	17 - 19	23 - 27
Бадминтон	10 - 12	14 - 16	20 - 25
Бејзбол	10 - 12	15 - 16	22 - 28
Кошарка	10 - 12	14 - 16	22 - 28

¹ Бомпа, Т. (2000): op. cit., p.17.

Биатлон	10 - 13	16 - 17	23 - 26
Боб	12 - 14	17 - 18	22 - 26
Бокс	13 - 15	16 - 17	22 - 26
Кану	12 - 14	15 - 17	22 - 26
Рукомет	10 - 12	14 - 16	22 - 26
Бициклизам	12 - 15	16 - 18	22 - 28
Роњење			
жене	6 - 8	9 - 11	14 - 18
мушкарци	8 - 10	11 - 13	18 - 22
Јахање	10 - 12	14 - 16	22 - 28
Мачевање	10 - 12	14 - 16	20 - 25
Хокеј на трави	11 - 13	14 - 16	20 - 25
Уметничко клизање	7 - 9	11 - 13	18 - 25
Фудбал	12 - 14	16 - 18	23 - 27
Гимнастика			
жене	6 - 8	9 - 10	14 - 18
мушкарци	8 - 9	14 - 15	22 - 25
Хокеј на леду	6 - 8	13 - 14	22 - 28
Џудо	8 - 10	15 - 16	22 - 26
Пентатлон	11 - 13	14 - 16	21 - 25
Веслање	11 - 14	16 - 18	22 - 25
Рагби	13 - 14	16 - 17	22 - 26

Једрење	10 - 12	14 - 16	22 - 30
Стрељаштво	12 - 15	17 - 18	24 - 30
Скијање			
<i>Алпско</i>	7 - 8	12 - 14	18 - 25
Нордиј. до 30 км	12 - 14	16 - 18	23 - 28
Преко 30 км	10 - 12	17 - 19	24 - 28
Скокови	-	14 - 15	22 - 26
Соссер	10 - 12	14 - 16	22 - 26
Брзо клизање	10 - 12	15 - 16	22 - 26
Squash / Рукомет	10 - 12	15 - 17	23 - 27
Пливање			
<i>жене</i>	7 - 9	11 - 13	18 - 22
<i>мушкарци</i>	7 - 8	13 - 15	20 - 24
Синхрониз. пливање	6 - 8	12 - 14	19 - 23
Стони тенис	8 - 9	13 - 14	22 - 25
Тенис			
<i>жене</i>	7 - 8	11 - 13	17 - 25
<i>мушкарци</i>	7 - 8	12 - 14	22 - 27
Одбојка	10 - 12	15 - 16	22 - 26
Ватерполо	10 - 12	16 - 17	23 - 26
Дизање тегова	14 - 15	17 - 18	23 - 27
Рвање	11 - 13	17 - 19	24 - 27

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу учињених анализа могу се извести следећи закључци:

1. У одређењу значења термина **"СПОРТ"**, највећи број аутора је сагласан да је то: **"телесна (моторичка) активност, чији је циљ моторичко усавршавање (вежбање, тренирање), и постизање високих спортских резултата у процесу такмичења, против других или сам са собом"**.
2. Међу термине који често знају да направе збрку у поимању (значењу), а потом и у практичном деловању, свакако спада и термин **"МЛАДОСТ"**. Овај термин се често у пракси тумачи као синоним са термином **"детењство"**. Тако изрази-термини **МЛАД** и **МЛАДАЛАШТВО** у широком значењу могу да подразумевају и **детењство** и **младост**, али њихово право и једино значење је само једно: **АДОЛЕСЦЕНЦИЈА (младалаштво, младихство, момаштво, омладина)**.
3. На основу увида у значење појединачно наведених термина **"СПОРТ"** и **"МЛАДОСТ"**, као и изведеног израза **"СПОРТ МЛАДИХ"**, **"Sport of the youth"**, **"Sport of the young"**, **"основи јуношеског спорта"**, без обзира на варирања у језичком означавању код различитих народа, увек има суштинско значење: **"СПОРТ ОМЛАДИНЕ"**, **"СПОРТ МЛАДАЛАШВА"**, **"СПОРТ АДОЛЕСЦЕНАТА"**. Дакле, та активност (спортска) се везује за одређени узраст од 15.-18. године (што одговара терминима: **омладина, младалаштво, адолесценција**).
4. Ако бисмо одређивали значење израза **"спорт младих"**, на основу претходних анализа, може се рећи да је то: **"тренинг и такмичење у спорту на узрасту адолесцената"**.
5. Кључни разлог за **негативну оцену спорта као делатности младих**, многи социолози сагледавају у одсуству живота какав је карактеристичан за младе који се потпуно посвећују спорту, губећи **"живот младости"** (млади шампиони типа Нађе Команечи), као нешто највредније у том узрасном периоду. Ова кратка назнака неколиких социолошко-аксиолошких промишљања о **"спорту младих"** и **"дечјем спорту"**, има за

циљ потврду термилошког приступу у коме је **"спорт младих"** одређен искључиво као **"ОМЛАДИНСКИ СПОРТ"** или **"АДОЛЕСЦЕНТСКИ СПОРТ"**, са свим вредносним критеријумима који га обележавају.

6. По мишљењу психолога, **"периодизација развоја, најшире схваћена, односи се на телесни раст и промену статуса са зрењем и учењем"**. У педагогији се говори о **"добним (узрасним) особеностима човека"**, па се најчешће помињу **"развојна раздобља"**. Једна од уобичајених подела је на: **детињство, МЛАДОСТ, зрелост, старост. У ПРАВОМ СМISЛУ ЗНАЧЕЊА**, само период **МЛАДЕНАШТВА (од 15. до 20. године)** по наведеним критеријумима може се сматрати периодом на који се односи израз **"спорт младих"**. Међутим, због наведених антрополошких законитости и термилошког значења, овај предмет би било исправно називати: **АНТРОПОЛОШКЕ ОСНОВЕ ОМЛАДИНСКОГ СПОРТА**. Ако би се остало при употреби термина "спорт младих", онда би због социолошко-аксиолошких тумачења овај предмет било исправно називати: **АНТРОПОЛОШКЕ ОСНОВЕ "СПОРТА" МЛАДИХ**.
7. Један од водећих постулата на млађим узрасним периодима у којима се почиње озбиљно третирати тренажна пракса, јесте тзв. **"вишестрани развој"**, који се састоји у *развоју базичних моторичких структура пре него што се приступи специјализацији одређеној спортској грани*. Сврха вишестраног развоја је стварање предуслова за прилагођавање специјалном тренингу, тј. развојем базичних моторичких структура омогућава се лакше прилагођавање захтевима тренинга, а нарочито избегавање притиска тзв. **"ране специјализације"**.
8. Специјализација се почиње користити након што спортиста развије солидне вишестране програмске основе и када почне тежити специјализацији у поједином спорту или позицијом у колективном спорту. Али, када тачно почиње специјализација, то је једно од најтежих стручних питања? На основу резултата наведених истраживања **у већини спортова не треба започети са специјализацијом пре 15. или 16. године живота**, што одговара највећем броју спортова (око 38 различитих спортова). То је специјализација која је исправна, и која почиње према научним (антрополошким) законитостима **У**

ВРЕМЕ АДОЛЕСЦЕНЦИЈЕ (14 – 18. године). /Видети Табелу 2 – спортови означени болдом/

9. Остаје отворено питање, како поступати са спортовима (**рођење, уметничко клизање, гимнастика, хокеј на леду, алпско смучање, пливање, синхронизовано пливање, стони тенис и тенис**) за које се зна да специјализација почиње знатно раније од 15.године? **То је специјализација која није исправна, и која се не ослања на научне (антрополошке) законитости, јер почиње ПРЕ АДОЛЕСЦЕНЦИЈЕ (између 9. – 14. године живота).** /Видети Табелу 2 – спортови приказани у италику/. По нашем схватању, и за ове спортове важе антрополошке законитости о којима смо говорили. То што је спортска тренажна и такмичарска пракса изван антрополошких (научних) законитости, то није више само стручно питање, већ пре свега друштвено и морално питање.

7. ЛИТЕРАТУРА

- /1./ Bompа О. Т. (2000): Total Trening for Young Champions. Illinois. /Превод: Цјелокупан тренинг за младе побједнике, Загреб, 2000. – превела Лидија Плеић, Издање за интерну употребу /
- /2./ Иванович, С., Петранович, И. (1967): Русско-сербскохорватский словарь. Издательство "Советская энциклопедия", Москва.
- /3./ Крстић, Д. (1988): Психолошки речник, ИРО "Вук Караџић", Београд.
- /4./ Курелић, Н. (1967): Основи спорта и спортског тренинга, "Спортска књига", Београд.
- /5./ Magnane, G. (1964): Sociologie du sport, Gallimard, Paris.
- /6./ Матвеев, Л.П. (2001): Общая теория спорта и ее прикладные аспекты, Москва.
- /7./ Матић М., Здански И., Покрајац Б., Бокан Б., Вишњић Д., Вулетић В., Милетић К. (1982): Аксиолошке и методолошке основе ревалоризације телесног кретања-вежбања, Факултет за физичко васпитање, Београд.
- /8./ Марјановић Р. (1987): Спорт или младост, уместо: Спорт и младост, "Гледишта", Београд, стр.27-53.

- /9./ Марјановић, Р. (1978): Социјалне функције спорта, "Социологија", бр.4.
- /10./ Марјановић, Р. (1984): О неким претходним питањима за говорење о спорту уопште и његовој друштвеној функцији посебно, "Погледи", Сплит, бр.3, стр.30-38.
- /11./ Młodzikowski, G. (1984): Универзалне вредности спорта. "Погледи", Сплит, бр.3, стр.111-123.
- /12./ Платонов, В. Н. (1984): Теорија и методика спортивной тренировки, "Вища школа", Киев.
- /13./ Поткоњак, Н., Шимлеша, П. (1989): Педагошка енциклопедија, 1(А-Љ), Завод за уџбенике и наставна средства-Београд, ИРО "Школска књига"-Загреб, СОУР "Свјетлост"-Сарајево, Републички завод за унапређивање васпитања и образовања-Титоград, Завод за издавање уџбеника-Нови Сад.
- /14./ Raczek J. (1984): Модел спортског тренинга деце и омладине - погледи, контраверзе, предлози. "Савремени тренинг", Београд, бр.4, стр.30-44. / Превод: "Sport Wyczynowy", Varšava, 5/1984. /
- /15./ Ристић, С., Симић, Ж., Поповић, В. (1974): Енциклопедисјки енглеско-српскохрватски речник, 1 (А-М), "Просвета", Београд.
- /16./ Sozanski H. (1984): Одабрана питања спортског тренинга деце и омладине. "Савремени тренинг", Београд, бр.3, стр.20-27. / Превод: "Sport Wyczynowy", Varšava, 4/1984. /
- /17./ Филин, В. П. (1974): Воспитание физических качеств у юных спортсменов, ФиС, Москва.
- /18./ Филин, В.П., Фомин, С.К.(1980): Основы юношеского спорта, ФиС, Москва.